

مختصری از

فرهنگ سنجیمای سنتربلوچ

سعید محمد شه بخش

سرشناسه	:	شه‌بخش، سعیدمحمد، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام‌پدیدآور	:	مختصری از نقشمایه‌های سنتی بلوچ/ سعیدمحمد شه‌بخش.
مشخصات نشر	:	سراوان: نشر سروچ، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۳۱۳ ص.: مصور.
شابک	:	978-600-8206-38-5
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
موضوع	:	نقش‌های تزئینی -- ایران -- سیستان و بلوچستان
موضوع	:	Decoration and ornament -- Iran -- Sistan and Baluchestan -- Themes, motives
رده‌بندی کنگره	:	۴۷۴ NK۱۳۹۶ ۹ش۹س/
رده‌بندی دیویی	:	۴۴۹۵۵/۷۴۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۰۳۹۰۵۷

شناسنامه کتاب

نام کتاب: مختصری از نقشمایه‌های سنتی بلوچ

تألیف: سعید محمد شه‌بخش

صفحه‌آراء: یحیی قنبرزهی - ۰۹۱۵۸۳۸۳۴۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰

قطع: وزیری

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

پیشگفتار:

در مورد عناصر تصویری و نقشمایه‌ها رایج در طرح‌های صنایع دستی سیستان و بلوچستان، منابع بسیار اندک و ناچیزی در اختیار داریم. از آنچه موجود می‌باشد شاید مهمترین آنها، کتابی باشد به نام «فرش سیستان»، تالیف آقای دکتر علی حصوری. این کتاب در سال ۱۳۷۱ توسط انتشارات فرهنگان منتشر شد، و در همان زمان از طرف مشتاقان به فرهنگ و هنر سیستان و بلوچستان مورد استقبال قرار گرفت. (هر چند که این کتاب هنوز هم به عنوان یک منبع مهم مورد توجه دوستداران فرهنگ و هنر، مخصوصاً علاقمندان به هنرهای تجسمی بومی می‌باشد.) مولف در این کتاب به معرفی کلی فرش سیستان و بلوچستان و همچنین معرفی چند نقشمایه رایج، مورد استفاده در طراحی نقشه فرش پرداخته بود. به جز کتاب فرش سیستان که بعنوان مهمترین منبعی که در مورد نقشمایه‌ها و عناصر تصویری سیستان و بلوچستان در اختیار داریم، متأسفانه منابعی در این مورد که قابل توجه باشد و بتوان به آنها استناد کرد وجود ندارد. هر چند که در همان زمان یعنی سال ۱۳۷۲ بنده پس از پایان تحصیلات، پایان نامه کارشناسی خود در رشته گرافیک، تحت عنوان «پژوهشی در نقوش سنتی بلوچ» زیر نظر دکتر محمد حسین حلیمی و شادروان استاد مرتضی ممیز ارائه دادم. در پایان نامه مذکور تعدادی از نقشمایه‌های رایج در طراحی نقشه‌های گلیم، سوزندوزی، سفال، قالیچه و ... ارائه شده بود که در زمان خود با استقبال خوبی از طرف اساتید و دانشجویان قرار گرفت. مقاله‌ای از پایان نامه مذکور تحت همان نام در شماره یک فصلنامه «کتاب نخل» از انتشارات اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی سیستان و بلوچستان در سال ۱۳۷۳ منتشر شد که آنهم به نوبه خود در همان زمان مورد توجه علاقمندان قرار گرفت.

کتاب حاضر در ادامه و تکمیل پایان نامه کارشناسی و همچنین پایان نامه دوره کارشناسی ارشد که تحت عنوان «بررسی نقوش سنتی بلوچ و جایگاه آن در گرافیک معاصر» در تاریخ ۱۳۸۲ ارائه شد، می‌باشد. شاید از نظر بعضی از صاحب‌نظران و علاقمندان اغراق قلمداد شود، اظهار این مطلب که از سال ۱۳۷۲ که از پایان نامه کارشناسی خود دفاع کردم تا به امروز مشغول گردآوری و بعضاً بازسازی نقشمایه‌های متداول در منطقه سیستان و بلوچستان هستم، برای کسانی که با شرایط جغرافیایی،

اجتماعی و فرهنگی منطقه آشنایی دارند، این واقعیت پذیرفتنی و قابل قبول می‌باشد، هر چند که فعالیت بنده بطور مستمر نبود بلکه بنا به شرایطی که پیش می‌آمد، اقدام به تحقیق و گردآوری نقوش می‌کردم. در این کتاب سعی شده است سابقه بعضی از نقوش در حد امکان آورده شود. کسانی که با فرهنگ این خطه از کشورمان آشنایی دارند، بخوبی می‌دانند که با توجه به زبان و فرهنگ بومی منطقه، فعالیت‌های تحقیقاتی و حتی مصاحبه با افراد صاحب‌نظر بومی تا چه اندازه دشوار می‌باشد. شاید بتوان گفت که مهمترین دلیل چنین دشواری در این باشد که مخاطبین محقق و مصاحبه‌گر اکثر زنان و دختران می‌باشند که ستر ذاتیشان و روبرو نشدنشان با افراد غریبه و نامحرم حتی به عنوان محقق و مصاحبه‌گر، امر تحقیق را دشوار ساخته و اما آنچه که تا حد زیادی باعث موفقیت بنده در امر تحقیق شد، امتیاز بومی بودن و آشنایی با فرهنگ و سنت‌های این مردمان بود. امتیازی که شاید دیگر محققین نداشته و از آن محروم بودند. یادآور می‌شوم که این کتاب نسخه کاملی نیست و معایب و نقایص بسیاری خواهد داشت، که با یادآوریه‌ها و راهنماییه‌های اساتید و صاحب‌نظران اهل فن در حد و بضاعت خود سعی در تکمیل آن خواهم داشت. مطمئناً نظرات اساتید و صاحب‌نظران راهنم و چراغی خواهد بود برای بنده و دیگر محققین.

در اینجا لازم میدانم به ذکر و یادآوری مطلبی پردازم. آن اینکه همانگونه که خوانندگان محترم میدانند ساکنان سیستان و بلوچستان را سیستم‌ها و بلوچ‌ها تشکیل می‌دهند. که نه تنها در تقسیمات کنونی کشور، بلکه سابق بر این نیز از هم جدا نبوده‌اند. آداب و رسوم و فرهنگ و هنر، آمال و آرزوها و ... هر دو قوم یکی بوده‌اند، و مخصوصاً در رابطه با کتاب حاضر که معرفی و ارائه نقشمایه‌هایی است که در بین هر دو قوم رواج داشته و مورد استفاده قرار می‌گیرد. سرزمین سیستان در شمال، و سرزمین بلوچستان در جنوب استان واقع می‌باشد. هر چند که این دو قوم نه تنها در کنار هم در استان بلوچستان، بلکه خارج از استان از شمال تا کناره‌های دریای خزر و در قسمت مرکزی تا استان کرمان پراکنده هستند. همزیستی مسالمت آمیز، مبادلات و حتی ازدواج‌ها باعث بوجود آمدن فرهنگ و هنر و سنت‌های مشترکی بین این دو قوم آریایی شده است.